

TÍTULO SUPERIOR EN CONSERVACIÓN E RESTAURACIÓN DE BENS CULTURAIS

Escola Superior de Conservación e Restauración de BBCC de Galicia

Historia dos bens pictóricos I

Departamento: Historia, valoración e clasificación dos bens culturais

Obrigatoria da especialidade	Curso: 3º pintura	1º Cuadrimestre	4 ECTS
------------------------------	-------------------	-----------------	--------

Teórica

Profesor: José Granados Marín

granadosmarin@edu.xunta.gal

Horario: 3 horas semanais

DESCRINCIÓN DA MATERIA

- Historia dos bens culturais da especialidade, desde o punto de vista das súas características tipolóxicas, formais, técnicas e culturais.
- Metodoloxía de análise para a interpretación do ben cultural desde un enfoque teórico-práctico.
- Coñecemento dos principais repertorios da cultura visual da especialidade.
- Pautas para a elaboración de informes histórico-artísticos dos bens culturais da especialidade.

COMPETENCIAS TRANSVERSAIS

T2	Recoller información significativa, analízala, sintetízala e xestionala adecuadamente.
T8	Desenvolver razoada e criticamente ideas e argumentos
T9	Integrarse adecuadamente en equipos multidisciplinares e en contextos culturais diversos
T17	Contribuír coa súa actividade profesional á sensibilización social da importancia do patrimonio cultural, a súa incidencia nos diferentes ámbitos e a súa capacidade de xerar valores significativos.

COMPETENCIAS XERAIS DA TITULACIÓN

X1	Contextualizar o ben cultural, entendendo o seu significado como testemuña documental para o seu respecto e transmisión.
X11	Acadar a capacidade de colaborar e traballar en equipo con outros profesionais, establecendo os mecanismos axeitados de comprensión e diálogo interdisciplinario.
X19	Coñecer e aplicar os recursos de investigación: metodoloxía científica, fontes documentais e historiográficas, análise, interpretación e síntese de resultados.
X20	Ter a capacidade para obter, presentar e difundir información sobre os bens culturais e a metodoloxía dos procesos de conservación e restauración.

COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA ESPECIALIDADE DE PINTURA

EP5	Establecer un diálogo interdisciplinar con outros/as profesionais relacionados/as co ámbito do patrimonio cultural, especialmente no concernente ao patrimonio pictórico.
EP11	Investigar o patrimonio cultural pictórico desde o punto de vista histórico, das súas fontes documentais, da súa evolución material, funcional ou simbólica, así como a súa adecuación aos traballos de conservación-restauración de bens culturais. Coñecemento dos principais métodos e técnicas de investigación histórica aplicados á conservación-restauración de bens culturais.

COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA MATERIA

EM 1. Coñecer, identificar e analizar os bens culturais de tipo pictórico do período estudado, caracterizándolos de xeito adecuado: os seus materiais e técnicas, as súas funcións, os estilos, movementos e correntes ás que pertencen, o contexto socio-profesional no que foron creados, o seu mercado, así como a historia da súa conservación-restauración.

EM 2. Adquirir un dominio axeitado da terminoloxía científica da materia, así como o control das técnicas e metodoloxías de clasificación, análise e comentario dos bens pictóricos.

EM 3. Investigar o patrimonio dos bens culturais de tipo pictórico desde o punto de vista histórico: as súas fontes documentais, a súa evolución material, funcional e simbólica, así como a súa adecuación aos traballos de conservación-restauración de bens culturais. Coñecemento dos principais métodos e técnicas de investigación histórica aplicados á conservación-restauración de bens culturais.

EM 4. Documentar os bens pictóricos do arco cronolóxico estudado, valorándoos e clasificándoos de xeito adecuado, integrando os coñecementos e habilidades adquiridas á práctica da conservación-restauración. Identificar correctamente as distintas obras pictóricas estudadas, adscribíndoas aos seus ámbitos temporais, xeográficos, estilísticos, formais, materiais, técnicos, funcionais e iconográficos, atribuíndo de maneira axeitada as correspondentes autorías, escolas e obradoiros.

UNIDADES DIDÁCTICAS

Unidade	Subtemas	% da materia
1. Introducción á linguaxe pictórica e a súa contextualización histórica.	1.1 Elementos constitutivos da linguaxe pictórica. 1.2 Tipos, xéneros e funcións dos bens pictóricos. 1.3 Métodos e técnicas pictóricas. 1.4 Fontes para o estudo histórico dos bens pictóricos.	15%
2. Prehistoria, Idade Antiga e Alta Idade Media.	2.1 Pintura da prehistoria e do mundo antigo na Península Ibérica. 2.2 Pintura mural prerrománica en España. 2.3 A miniatura prerrománica en España.	10%
3. Séculos XI, XII e XIII.	1. Pintura mural románica: <ol style="list-style-type: none"> 1. Aspectos xerais. 2. Técnicas e materiais. 3. Iconografía. 4. Cataluña. 5. Resto de España. 2. Pintura sobre táboa: <ol style="list-style-type: none"> 1. Tipos e funcións. 2. Técnicas, escolas e iconografía. 3. Cataluña. 4. Resto de España. 3. A miniatura románica en España 4. Pintura en España no século XIII: continuidade da linguaxe románica e adopción do gótico lineal. <ol style="list-style-type: none"> 1. Pintura mural: <ol style="list-style-type: none"> 1. Cataluña. 	20%

	<p>2. Navarra e Aragón.</p> <p>3. Castela.</p> <p>2. Pintura sobre táboa.</p> <p>3. A miniatura peninsular no século XIII.</p>	
4. Século XIV.	<p>4.1 A corrente italogótica e a súa difusión nos territorios da Coroa de Aragón. A pintura catalá do trescentos: os Bassa; Ramón Destorrents; os Serra e os seus seguidores. A miniatura.</p> <p>4.2. Pintura italogótica nos reinos de Castela e Navarra.</p>	25%
5. Século XV.	<p>5.1 A pintura do gótico internacional: definición, cronoloxía e aspectos xerais.</p> <p>5.1.1 Pintura do gótico internacional en Cataluña: Lluís Borrassà, Bernat Martorell. Escolas e talleres locais.</p> <p>5.1.2 Focos valencián, mallorquín e aragonés.</p> <p>5.1.3 Pintura do gótico Internacional en Castela.</p> <p>5.2 A pintura na segunda metade do século XV na Coroa de Aragón: do gótico internacional ao hispano-flamenca.</p> <p>5.2.1 Cataluña: Lluís Dalmau. Jaume Huguet e o seu círculo. Escolas e talleres locais.</p> <p>5.2.2 Valencia: Jacomart. Joan Reixac. Os Osona.</p> <p>5.2.3 Aragón, Mallorca e Cerdeña.</p> <p>5.2.4 Bartolomé Bermejo.</p> <p>5.3 A pintura hispano-flamenca en Castela.</p> <p>5.3.1 As relacións con Flandes.</p> <p>5.3.2 Fernando Gallego.</p> <p>5.3.3 Focos locais: Burgos, Toledo, Andalucía.</p> <p>5.4 A pintura en Galicia no século XV.</p>	30%

PLANIFICACIÓN DOCENTE

Metodoloxías	Horas aula	Horas fóra	Total
Sesión maxistral	30	0	30
Estudos de caso, debates e outras actividades	12	8	20
Traballos tutelados	12	13	25
Estudo autónomo	0	25	25
Total	54	46	100

METODOLOXÍA DOCENTE

Metodoloxía	Descrición
-------------	------------

Sesión maxistral	Coñecemento das bases teóricas da materia, sobre as que construír o traballo autónomo, utilizando as sesións maxistras e outras ferramentas aportadas.
Traballos tutelados	Realización de tarefas relacionadas cos contidos da materia nas que se prime a capacidade de investigación e documentación sobre os temas e obras propostas. Preparación por parte do alumno de contidos da materia indicado polo profesor. As directrices, metodoloxía e a secuencia das tarefas serán indicadas polo profesor ó alumno para a súa correcta elaboración e presentación escrita e oral.
Estudios de caso, debates e outras actividades	Busca, lectura e traballo de documentación; propostas de resolución de problemas e/ou exercicios realizados na aula polo alumnado de xeito autónomo; charlas abertas a partir da lectura e comentario de artigos científicos ou documentos audiovisuais, noticias de actualidade ou estudos de caso; actividades complementarias como visitas, traballos de campo, viaxes de estudo, conmemoracións, etc., e tarefas propostas asociadas a elas.
Presentación/Exposición	Exposición oral por parte do alumnado dos traballos tutelados.
Proba escrita (avaliación continua)	Exame dos contidos tratados nas aulas, a realizar en datas próximas ao final do cuatrimestre.
Proba da convocatoria ordinaria	Proba escrita. A realizar na data e hora fixada no calendario oficial de exames da ESCRBCG. A proba versará sobre os contidos que figuran na presente guía docente.
Proba da convocatoria extraordinaria	Proba escrita para os alumnos/as que non superasen a materia na convocatoria ordinaria. A realizar na data e hora fixada no calendario oficial de exames da ESCRBCG. A proba versará sobre os contidos que figuran na presente guía docente.

SISTEMAS DE AVALIACIÓN		
Método	Criterios	% avaliación
AVALIACIÓN CONTINUA		
Proba escrita	Avaliación da correcta adquisición dos obxectivos, competencias e contidos da materia. Consistirá na identificación, comentario e análise de varias obras, comentarios de textos, desenrolo de preguntas ou temas propostos e/ou definición de termos. Cada parte da proba levará indicada a porcentaxe que pondera sobre a nota final da mesma. Cada un dos exercicios a resolver puntuarase de 0 a 10. Para que a proba escrita poda facer media aritmética co resto de actividades avaliábeis a calificación obtida na mesma ten que ser igual ou superior a 5.	60 %
Traballos tutelados	Rigor técnico e metodolóxico no ámbito da documentación e a investigación, corrección formal e calidade da presentación. Sentido crítico e capacidade para plantexar hipóteses e propostas. Presentación oral dos traballos na que se valorarán as competencias expositivas, a capacidade de síntese, o	30 %

	<p>desenvolvemento dos contidos máis relevantes e a presentación de propostas para a posta en valor do patrimonio cultural estudado. A súa cualificación ponderará o 50% da nota total de este sistema de avaliación.</p> <p>Fora dos prazos establecidos para a súa entrega e presentación non se valorarán e cualificarán os traballos propostos salvo circunstancias debidamente xustificadas.</p>	
Estudos de caso, debates e outras actividades. Observación sistemática a través do seguimento do traballo na aula.	Participación e realización das tarefas e actividades propostas no apartado “estudos de caso, debates e outras actividades”, interese pola materia e asistencia regular.	10%
Total		100 %
PROBA ESCRITA CONVOCATORIA ORDINARIA		100%
PROBA ESCRITA CONVOCATORIA EXTRAORDINARIA		100%
OUTROS COMENTARIOS Á AVALIACIÓN E MEDIDAS DE RECUPERACIÓN:		
<ul style="list-style-type: none"> • Todos os alumnos teñen dereito duas convocatorias, unha ordinaria e outra extraordinaria. As datas, horas e lugares de celebración das mesmas faranse públicas coa suficiente antelación e poderán ser consultadas nos taboleiros e na páxina web da ESCRBCG. • Avaliarase de forma continuada o progreso do proceso de aprendizaxe. A cualificación final da materia para os alumnos da avaliación continua consistirá nos sistemas de avaliación expostos na táboa anterior. A fórmula de cálculo para a cualificación obtida ó longo do curso será a seguinte: [Cualificación final = nota proba escrita final x 0,60 + nota traballos tutelados x 0,30 + estudos de caso, debates e outras actividades x 0,10]. • Os alumnos que non aprobaron ou non se presentaron na convocatoria ordinaria poderán recuperar a materia na convocatoria extraordinaria que terá as mesmas características que a proba da convocatoria ordinaria. 		
ATENCIÓN PERSONALIZADA		
<ul style="list-style-type: none"> • Ofrecerase atención personalizada ó alumnado durante todo el curso. As titorías docentes realizaranse no despacho do profesor no horario asignado a comenzo de curso e mediante o correo electrónico do profesor. 		

BIBLIOGRAFÍA RECOMENDADA

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA:

- LAFUENTE FERRARI, E.: *Breve historia de la pintura española*, vol. I, Madrid, 1987.
- YARZA LUACES, J.: “La pintura española medieval: desde la cultura visigoda hasta finales del románico”, en VV.AA.: *La pintura en Europa. La pintura española*, vol. I, Electa, Milán, 1995, pp. 15-69.
- YARZA LUACES, J.: “La pintura española medieval: el mundo gótico”, en VV.AA.: *La pintura en Europa. La pintura española*, vol. I, Electa, Milán, 1995, pp. 71-183.

BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA:

- ALONSO RUIZ, B. *et alii* (eds.): *La formación artística: creadores-historiadores-espectadores* (Actas del XXI Congreso Nacional de Historia del Arte), Santander, 2018.
- ALCOLEA I BLANCH, S. y GUDIOL, J.: *Pintura gótica catalana*, Barcelona, 1986. [disponible en internet]
- CENNINI, C.: *El libro del arte*, Akal, 1988.
- CHICO, M^a. V.: *La pintura gótica del S. XV*, Barcelona, Vivens-Vives, 1989.
- DODWELL, C.R.: *Artes pictóricas en Occidente (800-1200)*, Cátedra, 1995.
- MALTESE, C. (coord.): *Las técnicas artísticas*, Cátedra, 2006.
- MELERO MONEO, M. L.: *Pintura sobre tabla del gótico lineal*, Barcelona, 2005.
- MIQUEL JUAN, M.:
 - Retablos, prestigio y dinero. Talleres y mercado de pintura en la Valencia del gótico internacional*, Valencia, 2008.
 - Ver y crear: obradores y mercados pictóricos en la España gótica (1350-1500)*, Valencia, 2016.
- MOLINA, J.: *Arte, devoción y poder en la pintura tardogótica catalana*, Murcia, 1999.
- OLAGUER-FELIU, F.:
 - La pintura románica*, Barcelona, 1989.
 - Arte medieval español hasta el Año Mil*, Madrid, 1998.
- PIQUERO, B.: *La Pintura Gótica de los siglos XIII y XIV*, Barcelona, Vicens Vives, 1989.
- RICHTER, G. M. A.: *El arte griego*, Barcelona, 1980.
- RUIZ I QUESADA, F (coord.): *La pintura gótica hispano-flamenca: Bartolomé Bermejo y su época*, Barcelona, 2003.
- SANCHIDRIÁN, J. L.: *Manual de arte prehistórico*, Editorial Ariel, Barcelona, 2001.
- SUREDA I PONS, J.:
 - La pintura románica en Cataluña*, Alianza Forma, Madrid, 1995.
 - La pintura románica en España*, Alianza Forma, Madrid, 1995.
- VASARI, G.: *Las vidas de los más excelentes arquitectos, pintores y escultores italianos desde Cimabue hasta nuestros días (1550, 1568)*, Madrid, Cátedra, 2002.
- VV.AA.: *Arte e cultura de Galicia e norte de Portugal*. vols. I e II. Nova Galicia Edicións, 2005.
- VV.AA.: *Artistas galegos. Pintores (ata o Romanticismo)*, Nova Galicia, 2004.
- VV.AA.: *La pintura europea sobre tabla: siglos XV, XVI y XVII*, Ministerio de Cultura, 2010.
- VV.AA.: *Retablos: técnicas, materiales y procedimientos*, International Institute for Conservation, Grupo Español, Valencia, 2006.
- VV.AA.: *Prehistoria y Protohistoria de la Península Ibérica*, UNED, Tomos I y II, Madrid, 2006.
- YARZA LUACES, J. (ed.): *La miniatura medieval en la Península Ibérica*, Murcia, 2007.

OBSERVACIÓNS

- Empregarase a Aula Virtual (AV) Moodle para que o alumno poida consultar e dispoñer da presente guía docente, para deixar material didáctico para o alumnado, para formalizar a entrega de traballos e para outros usos relacionados coa materia e tamén como modo de comunicación profesor/alumno. O uso desta plataforma é obrigatorio para o alumnado que curse a avaliación continua, e moi recomendable para o resto.
- É imprescindible que o alumno aplique una metodoloxía axeitada á hora de proceder ó estudo dos contidos da materia e á realización das distintas tarefas (toma de apuntes e anotacións, busca e

selección de materiais, cronogramas, presentacións, etc.).

- O plaxio e apropiación de materiais científicos en distintos soportes (edicións dixitais ou en papel) sen o citado previo da súa fonte é un delito e suporá un suspenso.
- A biblioteca da ESCRBCCG conta con material bibliográfico específico sobre os contidos da materia. O seu uso habitual é imprescindible para acadar correctamente os obxectivos da materia polo que formará parte das actividades lectivas da materia.
- O uso ou funcionamento de teléfonos móbiles e outros dispositivos (TIC,s) con capacidade de copia ou gravación non está permitido.